

حکمت

سال سوم = شماره دوم

< دوره جدید >

همکاران این شماره

کتابخانه آنلاین «طالقانی و زمانه ما»

شعر از آذر بیگدلی

آیه آقا آقا سید محمود طالقانی

آقای مهندس بازرگان (استاد دانشگاه)

آقای سید محمد باقر رضوی

آقای سید هادی خسرو شاهی

قم

تحت نظر هیئت تحریریه

۱۵ مرداد ۱۳۷۸ فروردین ۱۳۳۸

قیمت ۸ ریال

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى الْبَيْتِ الْعِزِيِّ وَالَّذِينَ لَا يَفْخَرُونَ

مناجات با حضرت بار تعالی

از آذر بیگدلی

رهی کان بایدم بنمای بنما
وز آن ره کوی خود کن منزلم را
گلم را از تو چون آدم دمی بس

خداوندا دری از جود بگشا
ز آن درسوی خود کش محملم را
بخاکم زابر احسانت نمی بس

دل از یوسف چو از یوسف زلیخا
که بود و هست و باشد جاودانه
۴۴: آمیز غمها و طربها
نوا آموز مرغان شب آویز
خرد بخش دماغ هوشمند
فسون فرمای چشم خوش نگاهان
جرس جنبان هر کم کرده راهی
ز سطح خاک تا بالای افلاک
در این نیلی چمن وین سبز گلشن
یکی از دیده آن یک از ستاره
ندیده ز آنچه می بینی زیاده

بنام آنکه نامش کرد یغما
تعالی الله خداوند یگانه
شب و روز آور و روزان شبها
چراغ افروز پیران سحر خیز
شکر پاش دهان نوش خندان
ثریا سای فرق کج کلاهان
ورق گردان هر شاخ گیاهی
بجستجوی آن یکتا در پاک
فلک ز آنچه زمین از چشمه روشن
بروز و شب شده محو نظاره
ز هر سو چشمها بر هم گشاده

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

من احب الحسن فقد احبني
 < محمد ص >

در شهر گاه نیمه ماه رمضان سال دوم هجرت در خانه امیر المؤمنین علی از حضرت فاطمه دختر رسول اکرم علیه السلام فرزندى بوجود آمد که بعداً پیغمبر بزرگوار اسلام نام او را حسن گذاشت. تولد این فرزند در خانواده رسالت خوشحالی عجیبی بوجود آورد چرا؟ برای اینکه از پیغمبر اکرم چهار پسر بوجود آمده بود و تمام آنها تا قبل از بدنیا آمدن این مولود تازه، از دنیا رفته بودند و خاندان رسالت بیم آن داشتند که مبادا نسل پیغمبر اکرم قطع شده باشد، لذا تولد این طفل بیم و هراس آنها را مرتفع نمود. رسول اکرم در مسافرت بود به علی علیه السلام گفتند برای این نوزاد اسم معین فرما فرمود من کدام کاری را پیش خود انجام داده‌ام اختیار من و کلیه کارهایم با پسر عمم محل ^{صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ} میباشد تا او تشریف نیاورد اسم نوزاد معین نخواهد شد، چند روزی پیش نگذشت رسول اکرم تشریف آوردند بنا بمعمول که هر وقت جنابش را سفری پیش می آمد و رودش به خانه فاطمه بود این مرتبه هم به خانه فاطمه علیها السلام نزول اجلال فرمود خبر نوزاد را به جنابش دادند و نوزاد را در قنداقه زرد رنگی پیچیده بحضورش آوردند حضرتش تبسمی نموده و فرمود مگر پیش از این نگفتم که اطفال را در قنداقه سفیدی ببندید. نوزاد را برده در قنداقه سفیدی پیچیده بحضورش آوردند آنجناب او را بسینه چسباند اذان بگوش راست و اقامه بگوش چپ او خواند و فرمود نام این طفل را حسن گذاشتم بعد روی مبارک بجانب لبابه ام الفضل

نموده و فرمود ای لبابه چند شب قبل خوابی دیده‌ای آن خواب چه می‌باشد؟ عرضه داشت یا رسول‌الله تو آگاهی از خواب من، حضرت فرمود خودت بیان کن، لبابه شروع کرد به بیان خواب و عرض کرد در خواب دیدم که یکی از اعضاء بدن مبارک شما جدا شده و در دامان من افتاده اهل خانه رسول اکرم تعجب نموده که چگونه میشود اعضاء بدن رسول‌الله جدا شود، رسول اکرم سکوت تعجب آور حاضرین را شکسته تبسمی فرمود و گفت قنداقه حسن را بدامان لبابه گذاشتند و فرمود آن جزء از اعضاء من این نوزاد است، این حسن از من است و من از ویم گوشت او گوشت من؛ استخوان او استخوان من، خون او خون من است؛ خدا و رسولش را دوست میدارد کسی که او را دوست میدارد و کسی که دشمن بدارد او را با و ظلم کند بتحقیق بخدا و رسولش ظلم نموده: این لبابه همسر عباس بن عبدالمطلب بوده که تازه خداوند فرزندی بنام قثم با و عطا فرموده بود و شیرش زیاد بود لذا قبول نموده که نوزاد فاطمه سلام الله علیها را شیر بدهد پس او مادر رضاعی و فرزندش قثم برادر رضاعی امام حسن مجتبی علیه السلام که امام دوم شیعیان است میباشند. پروردگارا ای خدای مهربان بما توفیق ده که پیروی از وجود مقدسش بنمائیم. و ما را در ذمه دوستان و محبین آن جناب محسوب فرما که بگفته پیامبر راستگو و امین تو از دوستان تو و پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله بوده باشیم. آمین.

«طالقانی و زمانه ما»

تبریک

عید سعید ولادت معصوم چهارم حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام را که مصادف است با ایام عید نوروز باستانی سال ۱۳۳۸ به موم شیعیان و هموطنان گرامی تبریک عرضه می‌داریم؛ سلامتی و سعادت آنها را از خداوند بگنا خواستاریم.

(کارکنان مجله مجموعه حکمت)

رمضان

ماه خدا و بهار تهذیب اخلاق

یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون . . .
وان تصوموا خیر لکم ان کنتم تعلمون . . . شهر رمضان الذی انزل فیہ القرآن هدی
للناس و بینات من الهدی و الفرقان . . . (صدق الله العظیم)

صمت و جوع و سهر و عزالت و ذکر بدوام   ناتمامان جهان را کند این پنج تمام
بحث لازم

درباره فوائد و منافع بهداشتی ، اجتماعی روزه سخن بسیار گفته شده است
ولی درباره ارزش معنوی و روحی آن بحث زیادی نشده ، و بازمحیطهای خاصی
تجاوز نکرده است و شاید علت این امر این بوده که مبلغین ما خواسته اند برای
تقریب اذهان مردم ، بیشتر بشرح خواص آن ، از نقطه نظر بهداشتی و اجتماعی و
اقتصادی ! بپردازند .

و بهر صورت ما فعلا تا آنجا که امکانات و صفحات مجله اجازه میدهد . با عنوان
ساختن شعر : «صمت و جوع . . .» که مضمون آن مأخوذ از اخبار وارده در پیرامون این
پنج اصل حیاتی است . نخست درباره جوع «روزه» و بعد در پیرامون چهار اصل دیگر ،
بطور اجمال بحث خواهیم کرد و امیدواریم مورد توجه آنهائی قرار گیرد که در
دستورات اسلام بیشتر و قبل از همه حقیقت را میجویند نه منافع مادی محض ! . . .
روزه . عامل اصلی تکامل انسان :

خلقت انسان برای استفاده از لذات مادی نیست . و از نقطه نظر طرز فکر

اسلام، مادیات بطور کلی، جز از لحاظ آلیت و طریقت ارزش دیگری نمی تواند داشته باشد و بهیچوجه هیچ نتیجه مادی، در مکتب اسلام «هدف زندگی» شمرده نشده است. اگر انسان تنها برای این خالق میشد که در دنیا خوش باشد؛ و از لذات مادی استفاده کند، برای افراد متفکر قابل قبول نبود که این امر، امری عقلانی باشد...

تا چه رسد به شناسایی مبده خلقت حکیم که بر تر از خیال و قیاس و وهم می باشد.

پس انسان، این موجود نشناخته ای که نمونه کامل خلقت و مظهر کمال تمام مخلوقات کره زمین بوده و با اصطلاح اشرف مخلوقات و خلیفه خدائی است، برای يك هدف بسیار عالی و زندگانی جاودانه و برای ارتقاء و نیل به درجه کمال حقیقی خلق شده که قرآن مجید آن را در یک جمله کوتاه و عمیقی این طور بیان می کند: «وما خلقت الجن والانس الا لیهدون» که در تفاسیر به «لیعرفون» تفسیر شده است.

پس انسان برای شناخت حقیقت هستی خلق شده، نه برای استفاده از امور مادی... و يك زندگی موهوم و غیر ابدی... و برای همین منظور انبیاء و سفراء فراوانی از جانب خدا مبعوث شده اند. که بشریت را از گرداب جهل و ظلمت مادیات نجات دهند.

و بعبارت دیگر: تکامل انسان وقتی به مرحله عمل و تحقق میرسد که انسان در مکتب های آسمانی تربیت و پرورش یابد، و اگر يك راهنمای خدائی نباشد مسلماً انسانها، از انسانیت چیزی جز «نام» نخواهند داشت.

عالی ترین و جامع ترین مکتب آسمانی و ارشادی که از بدو خلقت تا با هر روز، و از امروز تا روز «رستخیز» بوجود آمده است. مکتب جهانی اسلام است که استفاده مشروع از مادیات را هم برخلاف مکتب های تربیتی رهبان پروردگسایس سازا، آزاد کرده و فرموده است: «قل من حرم زینة الله التي اخرج لعباده والطيبات من الرزق قل هي للذين آمنوا في الحیوة الدنیا خالصة یوم القيمة كذلك انفصل الايات لقوم یعلمون» (سوره اعراف. آیه ۳۲).

و در جای دیگر فرموده است: طه، ما انزلنا علیک القرآن لتشقی الا تذکرة

لمن یخشی» (سوره طه آیه ۳۱ و ۳۲)

شواهد ما برای اثبات این موضوع، در قرآن مجید و اخبار و سیره رسول الله و ائمه هدی (ع) زیاد است، که برای رعایت اختصار از نقل آن صرف نظر میشود.

فلسفه روزه ماه رمضان !:

فلسفه و وجوب روزه ماه رمضان، قبل از همه فواید متصوره، که البته ما منکر نیستیم که آنها هم مورد توجه شارع اسلام بوده اند در مرحله اول برای این بوده که در عرض یکماه انسان را از حسیض مادیت و کثافات و آلاینده های مادی حاصله بازده ماه، در عرض سال پاک ساخته و با محدود ساختن شهواترانی های مشروع (خوردن و آشامیدن ...) و با کنترل خواسته های نفسانی انسان سرکش، او را متوجه عالم دیگری، بالاتر از عالم ماده، که حتی تصور کیفیت آن برای ما مردم مادی مشکل است. بسازد و در پیچه ای از جهان روح، دنیای معرفت و حقیقت را بروی او بگشاید.

از اساسی ترین و نزدیکترین راه های تکامل انسان، تهی بودن شکم و معده و عاری شدن سلولها از آلاینده های مادی است. و در باره همین موضوع وارد شده است که «جوف تونی شکم تهی دار تا مرا به بینی!»

و در حدیث لیلۃ المعراج است که «... یا احمد لو ذقت حلاوة الجوع والصلمت والخلوة وماورئها. قال یارب ما میراث الجوع؟! قال الحکمة وحفظ القلب والتقرب الی والحزن الدائم وخفة المؤمنة بین الناس ولا یبالی عاشر یسیر او بعسیر. یا احمد هل تدری بای وقت یتقرب العبد الی؟! قال لایارب. قال اذا کان جائعا او ساجدا...» (۱)

یعنی اگر از آثار شیرینی گرسنگی و سکوت و خلوة با خدا چشیده بودی؟ گفت یارب! میراث و آثار گرسنگی چیست؟!

فرمود حکمت و حفظ قلب و نزدیکی بمن و حزن دائمی (مقصود مقام خاصی است) .. یا احمد میدانی که در چه وقتی بندگان من بمن نزدیک میشوند؟! در وقتی که

گرسنه و یادرسجده باشند . . .

و البته اخبار در این باره باندازه ایست که نقل آنها برای ما امکان پذیر نیست ، ولی
دوسه روایت از امیرالمؤمنین علی علیه السلام بمناسبت موضوع نقل میکنیم .

قال : «صیام ایام البیض من کل شهر یرفع الدرجات ویعظم المثوبات» روزه
ایام بیض (۱۳ و ۱۴ و ۱۵) هر ماه موجب رفعت درجات و بزرگی اجرا میشود .
«صوم النفس عن لذات الدنیا نفع الصیام»

خودداری نفس از لذتهای دنیا بهترین صومهاست .

«صیام القلب عن الفکر فی الاثام افضل من صیام المرء عن الطعام

خودداری قلب از فکر در گناهها، بهتر است از پرهیز مرد از طعام . . .

شیخ سعدی در این باره گوید .

اندرون از طعام خالی دار تا در او نور معرفت بینی

تهی از حکمتی ، بعلت آن که پری از طعام تا بینی

مبارزه باهوی و علائق مادی :

در کتب اخبار و احادیث و ادعیه مأثوره و مباحث عرفانی و حکمت عملی ،

شرط اساسی نیل بمقامات عالیه و تکامل انسان را مخالفت باهوا و هوس و آزادی و دل نبستن

بعلائق مادی میدانند . قرآن مجید در این باره میفرماید :

«وامان خاف مقام ربه ونهی النفس عن الهوی فان الجنة هی المأوی

حضرت رسول مجاهده بانفس را «جهاد اکبر» معرفی میکنند و علی علیه السلام می

فرماید: «جهاد الهوی ثمن الجنة».

جنگ باهوا و هوس بهای بهشت است .

وباز میفرماید : جاهد شهواتک وغالب غضبک و خالف سوء عاداتک ترک نفسک

و تکمل عقلک و تستکمل ثواب ربک (۱)

باشهوت و خواهش نفست مبارزه کن ، بر خشم چیره شو ، و برخلاف خوئی زشتت

باش تا نفست در پایا کیزه کنی و عقلت را کامل نمایی و از پروردگارت ثواب و بهره کاملی ببری.

شیخ الرئیس ابن سینا در این باره میگوید :

اذا شئت ان تحیی فمت عن علائق من الحس خمس نم عن مدرکاتها

وقابل بوجه النفس مرآت عقلها وذاك حیاة النفس بعد مماتها

آنها میگوید که در این وادی قدم زده اند و با اصطلاح تجربه و آزمایش کرده اند میگویند که اگر انسان بتواند از تعلقات و قیودات مادی رهائی یافته و احکام اسلام را مومو عمل کند. بمقامی میرسد که تعریف حالات خوش آنرا ؛ نه زبان میتواند بیان کند و نه قلم قدرت شرح دارد. مرحوم ملاحسن فیض کاشانی فقیه و عارف معروف این عالم را چنین توصیف میکند.

علم رسمی از کجا ، عرفان از کجا ؛ دانش فکری کجا ، وجدان کجا ؛

عشق را با عقل نسبت کی توان شاه فرمان ده کجا دربان کجا

دوست را داد آن نشان، دید این عیان در حقیقت این کجا و آن کجا

کی دل بی عشق بیند روید دوست قطره خون از کجا عمان کجا

درد ما را عشق درمان میکند عشق نبود ، درد را درمان کجا

عشق این را این و آنرا آن کند گر نباشد عشق این و آن کجا

هم سرما عشق وهم سامان ما عشق اگر نبود سر و سامان کجا

عشق خانمان هر بی خانمان فیض رابی عشق. خانمان کجا

فیض بعد راه این راه را در ضمن یک رباعی بمانشان میدهد :

از نور نبی واقف این راه شدم و ز مهر علی عارف الله شدم

چون پیروی نبی و آتش کردم زاسرار و حقایق همه آگاه شدم

پس تنها راه ، برای معرفت حق ، راهیست که رسول خدا و ائمه هدی (ص) بمانشان دادند ، و چنانکه گفتیم یکی از ارکان مهمه آن روزه ماه رمضان است زیرا بسیار بدیهی است که اراده و نفس سرکش را جز روزه تحت اختیار «عقل» نمیآورد ، و این روزه است که جبراً عنان نفس و هوای وهوس را میکشد و از طغیان باز میدارد . اینست راهی که

مکتب جهانی ما برای تکامل انسان و معرفت نفس نشان داده است ، و اکنون بهار آن فرا رسیده است . بکوشیم تا فرصت از دست نرفته ؛ بکوشیم در این بهار اکسیری بدست بیاوریم که در عرض ۱۱ ماه دیگر ما را شاداب و زنده نگهدارد . . . و بکوشیم که نفس خود را همیشه بهار کنیم و نگذاریم که دوره بهار ما ، زود تبدیل بدوره خزان شود .

و برای این موضوع مهم هم باز به راه ها نشان داده اند . . . که بهترین آنها شب زنده داری است خصوصاً در ماه مبارک رمضان (که انشاء الله مفصلاً درباره آن بحث خواهد شد) آری شب زنده داری توأم با ناله و دعا . . . دعا های مأثوره . . . دعاهائی که ائمه ما که ارتباط تامی با عالم دیگر داشتند ، گفته اند . . . ما هم هم زبان آنها بشویم و بگوئیم « از ابن عباس روایت شده که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم روز ۱۸ ماه رمضان اینطور دعا میکرد » :

« اللهم نبهنی فیه لبرکات اسحاره ، ونور فیه قلبی بضیاء انواره ، وخذ بکل اعضائی الی اتباع آثاره ، بنورک یا منور قلوب العارفين » .

و در مناجات « خمسة عشر » (آخر مناجات المریدین) چنین بخوانیم :
 « و لك لاسواك سهري وسهاری و لقاءك قرعة عینی ووصلك منی نفسی و اليك شوقی و فی محبتك ولهی والی هواك صبابتی ورضاك بغیتی و رؤیتك حاجتی و جوارك طلبی و قربك غاية سؤلی و فی مناجاتك روحی و راحتی و عندك دواء علتی و شفاه غلتی و برد لوعتی . . . یا نعیمی و جنتی و یادنیای و آخرتی یا ارحم الراحمین » و در « مناجات العارفين » هم چنین :

« الهی فاجعلنا من الذین ترسخت اشجار الشوق اليك فی حدائق صدورهم . . .
 قد كشف الغطاء عن ابصارهم و انجالت ظلمة الريب عن عقائدهم . . . و قرت بالظر الی محبوبهم اعينهم . . . »

گذشته از این مسئله مهم حیاتی . ماه رمضان درسهای زیادی از جمله درس

از : آقای مهندس مهدی بازرگان

(استاد دانشگاه تهران)

احتیاج روز

(۲)

روش اسلام ، چه باید کرد ، نتیجه
(بقیه از شماره قبل)

روش اسلام :

اما اسلام و دین خدا چنین نبوده و نیست .

میدانید که اولین اقدام پیغمبر اکرم در تشکیل مدینه و تأسیس دولت جهانی اسلام بمصدق انما المؤمنون اخوة عقد برادری بستن میان مهاجر و انصار بود . خدا و پیغمبر میدانستند که لازمه تشکیل امت اخوت است ، و تا امت درست نشود خروج بر مردم جهان و امر بمعروف و نهی از منکر یعنی بسط خوبیها و محو بدیها میسر نخواهد شد و امت اسلام بهترین امتها خواهد گشت .

کتاب خدا در وصف مؤمنین مستحق بهشت میفرماید : و امرهم شوری بینهم و اذا اصابهم البغض هم ینتصرون . یعنی طرز کار و اداره امور مؤمنین از طریق مشورت است و چون ظلمی بر آنها وارد شود بکمک و همکاری یکدیگر قیام می نمایند .

ملاحظه فرمائید اختصاصی ترین و فردی ترین فرضیه دینی را که ارتباط قلبی و راز و نیاز خصوصی مخلوق با خالق است یعنی نماز را با چه تأکید و اصرار دستور داده اند بجماعت انجام دهید :